ספר המידות — הקדמה

בזה הספר מבוארים כל המדות והנהגות על סדר א"ב. ונחלק לב' חלקים. והם מכונים אצלינו בשם א"ב ישן וא"ב חדש. החלק הא' הם ליקוטים נפלאים אשר לקט רבינו הטהור והקדוש בימי ילדותו. כל אשר השיגה יד חכמתו הגדולה. להבין דבר. מתוך דבר ואסף מכל ספרי קודש. כל אשר מצא בהם מה שנוגע למוסר ולהנהגות ומדות ישרות. וכתבם אצלו לזכרון. הן מה שמצא מבואר בדברי רז"ל איזה מעלה של מדה טובה או להיפך גנות מדה רעה. הכל כאשר לכל היה מאסף על יד על יד. והעתיקם אצלו על סדר א"ב אצל כל מדה ומדה. למען יהי' לו לזכרון לראות בעיניו מעלת כל מדה ומדה והיפוכה. למען לכת בדרך טובים וארחות צדיקים נשמור. ונוסף לזה השיגה חכמתו הרמה דברים רבים יקרים ונפלאים. אשר אינם מבוארים בפירוש בדברי חז"ל. אך ברוב עוצם השגתו הבין דבר מתוך דבר. והשיג חידושים יקרים בעניני המדות מתוך הפסוקים ומתוך דברי רז"ל. אשר אינם מבוארים בדבריהם בפירוש. כ"א ברמז למשכיל כמותו.

והכל אסף וקבץ ביחד על סדר א"ב. וברבות הימים נמצא אצלו חיבור שלם על כל המדות. וצוה להעתיק הכל. ומפיו יקרא אלי. ואני כותב על הספר. למען לא ימוש ספר הזה מפינו. להגות בו תמיד. למען נחדל ממדות רעות. כי כ"א בראותו מסודר עוצם גנות מדה רעה וגודל הפסדה. והפגם הנורא המגיע על ידה. יחוס על נפשו. ויאזור מתניו לעמוד כנגדה. ויבקש ממי שהרחמים שלו. למלט נפשו מני שחת. להצילו מאותן המדות רעות או תאוות רעות וכיוצא בהן. וכן להיפך במדות טובות.

גם משכיל על דבר ימצא טוב. עצות נכונות איך להזהר מאיזה מדה. ע"י שיהי' נשמר מהמידה הסמוכה אליה. כי הם שכנים זו לזו. וכ"א שומרת חברתה. כמבואר בסמוך בהקדמה ששמעתי מפיו הקדוש. ומעלת ספר זה. אין מן הצורך לבאר לכל בעל אמת החפץ באמת. ומתגעגע לאחוז בדרכי יושר. בודאי ימצא בו מרגוע לנפשו. אשרי שיאחז בו. אז טוב לו בזה ובבא. כי כל הספר הזה מיוסד על פסוקי תנ"ך ועל דברי חז"ל כלם נכחים למבין וישרים למוצאי דעת:

החלק הב'. הוא ג"כ כעין החלק הא' בצלמו ותבניתו אין ביניהם הבדל. כי הוא ג"כ ביאור מעלות מדות טובות. וגנות מדות רעות. וכיוצא בזה.

אולם ההפרש ביניהם. כי העניינים המבוארים בחלק הא' על כל מדה ומדה. הם דברים המבוארים בספרים בפירוש. או עכ"פ ברמז. ומשכיל על דבר הרוצה להעמיק עיונו להבין דבר מתוך דבר. יוכל להבין ולהשיג. מהיכן הוציא הרב ענין זה. מאיזה פסוק או מאיזה מאמר חז"ל. כי כל הדברים המבוארים בא"ב הישן לא נפלאת היא ולא רחוקה היא מהמעיין. לבא עד תכונתו. להבין ולהשיג. מהיכן הענין נובע. אם אמנם. לולי הרב אשר האיר עינינו בדברים אלו לא היה בא על לב המעין להוציא דברי' אלו מתוך הספרי קודש. אך אחר אשר כבר גילה לעינינו דברים אלו. יוכל המשכיל אשר לבו שלם בספרי קודש. בספרי תנ"ך ואגדות רז"ל ושאר מפרשים. להבין ולהשיג. מקור הדברים.

אולם הענינים המבוארים בחלק הב'. הם עניני השגות גבוהות ונוראות אשר השיג המחבר זצ"ל בימי גדלותו. וכל הדברים האלה גבהו משכל אנושי ונעלמו מעין כל. כי כל ענין וענין יש בו טעם נפלא ונורא מאד ונסמך על איזה מקרא או מאמר חז"ל ברמז נפלא ונעלם מאל. כדרכו הנפלא. כאשר יראה הרואה בעיניו. כי יש כמה וכמה ענינים המבוארים כאן בלי שום טעם וראי". ובתוך החיבור הגדול של דרושים מבואר שם ענין שלם ודרוש נפלא ונורא על ענין זה באריכות גדול. וזה תמצא בכמה מקומות. כמו כן ילמד סתום מן המפורש. כי גם במקום אשר לא ביאר הענין בפירוש. גם שם השיגה ידו הגדולה השגה שלימה על זה אך לא רצה לבאר כל הענין מטעם הכמוס אתו.

כי כל הדברים האלה. כולם הם דברים עליונים. וממקום קדוש יתהלכו. ממקור עליון ונורא מאד מאד. ואין בהם דבר אשר לא יהי" בו דרוש נפלא ונורא על מה אדני הענין הטבעו. טעמו של דבר וענינו. וסמיכות נפלא ועמוק ונסתר מאד בתוך תורה שבכתב או שבע"פ. ולא עלינו להרבות בעוצם שיח דברים אלו. כי כל המוסיף גורע. כי לא נעלם מעינינו. שפלות ערכינו. וגדולת אדונינו. הרב הקדוש בוצינא עילאה זצ"ל. ועוצם העלמו והסתרתו מעיני העולם. אי לזאת. עלינו לשום לפינו מחסום. הס כי לא להזכיר. לבלי לספר בעוצם שבחו הקדוש. לא דבר ולא חצי דבר. והמשכיל כעת ידום. אל אלקים ה' הוא יודע וישראל הוא ידע. אשרי המחכה ויגיע לימים אשר יש בהם חפץ. בעת אשר תצמח קרן ישראל אמת מארץ תצמח וכו'. שפת אמת תכון לעד כוננת לא כתיב אלא תכון. סמא דמלתא משתוקא. כל חד לפום מה דמשער בלבי". יבין וישכיל עד היכן הדברים מגיעים.

אולם באנו בדברים האלה להעיר לב המעיינים. להודיעם מהות הספר ומעשהו. וחל עלינו להודיע לגלות אזני אנשי שלומינו. אשר כבוד רבינו אור הנעלם זצוק"ל. הזהיר מאד לעסוק בזה הספר. ושלא ימוש מפינו. כי הוא חיינו. וכתבו בעצמו בכרך קטן מאד. ואמר שכוונתו כדי שיוכל כ"א לשאתו אצלו תמיד. כי המידות הם יסוד כל התורה כולה. ובזה יזכה נער את ארחו. לשמור ככל הכתוב בזה הספר. אז יצליח את דרכיו ואז ישכיל. כי זה עיקר עבודת האדם כל ימי חלדו. לברוח ממדות רעות ומתאוות רעות. ולאחוז במדות טובות והנהגות ישרות המבוארים בזה הספר.

אשרי איש שישמע לדברים האלה לקיים ככל הכתוב בו: לעולם לא ימוט. וענתה בו צדקתו כיום מחר כי יבא על שכרו. במדה שאדם מודד בה מודדין לו. אשרי הבוחר בחיים ישלם ה' פעלו. אם ללצים הוא יליץ לא יעשר ולא יקום חילו. אוי לנפשו כי גמול ידיו יעשה לו. ולא יטה לארץ מנלו. טוב לפני האלקים ימלט ממנו מה רב טוב הצפון למולו. בשמחתו לא יתערב זר נפש עמל עמלה לו: תשתפך נפשינו אל ה' לשום חלקינו עמו להסתופף בצלו. ולא יאשמו כל החוסים בו עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה לו:

דברי המעתיק. הנאנח והנדכה על הסתלקות פאר ראשינו גאון עוזנו מחמד עינינו. מה נאמר מה נדבר המקום ינחם אותנו: הק' נתן בא"א מוה' נפתלי הירץ נ"י מנעמראב רבתי: חתן הרב הגאון המפורסים הצדיק מוה' דוד צבי זצ"ל אב"ד דפ"ק מאהלוב: